

семантичних оцінок поняття час. Також планується подальше визначенні теоретичних підстав для організації коректувально-розвиваючої роботи, сприяючої підвищенню тимчасової компетентності особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артем'єва Є.Ю. Основи психології суб'єктивної семантики / Є.Ю. Артем'єва. – М.: Смысл, 2001. – 313 с.
2. Белянін В.П. Психолінгвістика / В.П. Белянін. – [2-е вид.]. – М.: Московський психолого-соціальний інститут, 2004. – 232 с.
3. Болотова А.К. Психологія організації часу / А.К. Болотова. – М.: Аспект Прес, 2006. – 254 с.
4. Головаха Є.І., Кронік О.О. Психологічний час особистості / Н.В. Крилова. – [2-е вид.]. – М.: Смысл, 2008. – 259 с.
5. Сергієнко С.К., Бодров В.О., Пісаренко Ю.Є. Практикум з інженерної психології та ергономіки / Ю.К. Стрелков. – М.: Смысл, 2003. – 380 с.
6. Проект Ваал© Шалак В.І. E-mail: vaal_project@mail.ru

УДК 81'23

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У НЕМОВНОМУ ВНЗ

Людмила Козак
(Кривий Ріг, Україна)

У статті розглядаються психолінгвістичні аспекти навчання іноземних студентів української мови в технічному навчальному закладі в умовах двомовності.

Ключові слова: двомовність, діалог, комунікація, лексична одиниця.

В статье рассматриваются психолингвистические аспекты обучения иностранных студентов украинскому языку в техническом учебном заведении в условиях двуязычия.

Ключевые слова: двуязычие, диалог, коммуникация, лексическая единица.

Psycholinguistic aspects of training the foreign students in Ukrainian language in technical educational establishment in bilingual conditions are considered in this article.

Key words: bilingualism, dialogue, communication, lexical unit.

Постановка проблеми. Проблема підготовки іноземних громадян у немовному вищому навчальному закладі вимагає вдосконалення методів навчання української мови. Сьогодні в Україні ще немає достатньо розробленої методики викладання української мови як іноземної, тому викладачі використовують методику, запропоновану російськими ученими Н.М.Алексеевою, В.Г.Костомаровим, Є.М.Верещагіним та ін.

Актуальність дослідження. Навчання іноземних громадян на підготовчому відділенні для більшості з них є надзвичайно складним процесом, бо в новому мовному середовищі мобілізуються механізми пам'яті, мислення, сприймання та відтворення, формування мовних навичок та умінь українською мовою.

Процес навчання передбачає певний режим діяльності студентів та викладача. Головним завданням викладача стає забезпечення розумової активності студентів для того, щоб вони змогли засвоїти українську мову, а пізніше – й російську, на такому рівні, щоб слухати та розуміти фахові лекції вже на першому курсі університету та спілкуватися щодня з російськомовним оточенням.

Велику роль у цьому відіграє соціальне та психологічне пристосування іноземців, подолання психологічного дискомфорту, зумовленого тим, що здебільшого мешканці Дніпропетровської області, зокрема м. Кривого Рогу, спілкуються в повсякденному житті так званою російською мовою, яка містить значну кількість покручів з української мови. Тому іноземним студентам на початковому етапі важко пристосуватися до двомовності, яка склалася в нашому регіоні.

Метою статті є дослідження психолінгвістичних проблем, що виникають в іноземних студентів під час навчання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Іноземні студенти, що навчаються в Криворізькому технічному університеті, приїздять переважно з країн Африки або арабських країн, володіючи англійською або французькою мовами. Під час адаптації вони відчувають стрес, пристосовуючись до українського менталітету, культурних надбань, відчуваючи на собі вплив українсько-російського оточення.

Двомовність (білінгвізм) – одна з найважливіших проблем у сучасній Україні, бо іноземні студенти постають перед проблемою (особливо у східному регіоні): якою ж мовою спілкуватися під час занять та в повсякденному житті? Вирішення цієї проблеми двомовності передбачає використання різних підходів: лінгвістичного, соціологічного, психологічного, педагогічного тощо. Викладачі повинні бути особливо уважними до потреб іноземців, допомогти їм психологічно подолати труднощі та створити умови для вивчення обох мов.

Цілісна система навчання студентів-іноземців української мови забезпечується послідовністю та узгодженістю етапів навчального процесу від початкового до завершального і здійснюється в таких напрямках: а) у постановці цілей і завдань навчання; б) у поетапному розподіленні мовного матеріалу; в) в оптимальному використанні активних методів навчання; г) у системній організації поточних, поетапних і підсумкових контролів усіх видів мовленнєвої діяльності.

Вирішення поточних завдань навчання студентів-іноземців української мови у технічному навчальному закладі спрямоване на досягнення кінцевої мети, яка передбачає вільну мовну діяльність у різних сферах комунікації, адекватне сприйняття професійної інформації і самостійне її репродукування з використанням різних видів мовної діяльності, загальноосвітній розвиток особистості студента.

Поняття “володіння мовою” розглядається лінгвістами, психологами та психолінгвістами з різних позицій. Лінгвіста цікавить рівень володіння мовою як уміння будувати семантично і граматично правильні фрази. Р.О.Будагов зазначає, що вільне володіння мовою – це уміння зрозуміти і виразити логічні закони мислення мовними засобами [1, с. 15]. Психологи вважають, що

критерієм володіння мовою вважається користування мовними засобами на рівні фонового автоматизму. Досягнення цього рівня в методиці викладання іноземних мов розглядається як одне із головних завдань. Психолінгвісти розглядають процес володіння мовою як динамічний процес. О.О.Леонтьєв пише, що в залежності від ступеню володіння мовою користувач виражає один і той же зміст більш-менш вдало (у комунікативному відношенні). Але існує й інший бік володіння мовою – перетворення його із предметної форми у форму діяльності [2, с. 21–22].

Визначення поняття “володіння мовою” лінгвістами, психологами і психолінгвістами дозволяє вважати, що кінцевою метою навчання іноземних студентів у ВНЗ є:

- оволодіння українською мовою в такому обсязі, щоб у подальшому успішно вивчати технічні та гуманітарні дисципліни і спілкуватися в соціально-побутовій та навчально-професійній сферах;

- бути психологічно готовими до навчальної діяльності в умовах нового для них соціально-культурного середовища.

Також в іноземних студентів необхідно сформувати такі уміння: артикуляційні (правильна вимова звуків, інтонація, ритміка); мовні (знання слів, граматичних форм, мовних моделей і ситуацій); комунікативні (співвідношення відбирання фраз з метою висловлювання).

Надзвичайно важливе значення для реалізації цієї мети має підготовчий етап, на якому закладаються основи знань української мови і комунікативних умінь. Комунікативні уміння формуються на основі мовних навичок. Проаналізувавши методи закріплення навчального матеріалу на уроках з української мови нейтрального стилю, ми прийшли до висновку, що мовні навички необхідно активно формувати на вправах умовно-комунікативних або ситуативних, – діалогах. Студент повинен уміти:

- розуміти зміст висловлювання співбесідника, визначати його комунікативні наміри у межах вивчених тем, ситуацій спілкування;

- починати і завершувати діалог, виражати свої комунікативні наміри у межах вивчених тем і ситуацій спілкування.

Діалоги-вправи сприяють умінню користуватися знаннями і навичками для вираження своїх думок, для реагування на слова співбесідника в соціально-побутовій, соціально-культурній та навчально-професійній сферах спілкування, тобто формуються комунікативні вміння. Для розвитку комунікативних умінь велике значення надається мотивованості мови. У даному випадку одиницею комунікативного навчання є не слово і не фраза, а вміння будувати речення, що сприяє планомірній роботі з розвитку навичок мови на основі лексико-граматичного матеріалу.

Процес формування й удосконалення умінь і навичок володіння українською мовою багато в чому залежить від рівня підготовленості іноземних студентів, тобто яку освіту вони одержали у своїй країні. У 2008 – 2009 навчальному році було проведено психологічне дослідження засвоєння української мови студентами Камеруну та Нігерії, які навчалися на підготовчому факультеті Криворізького технічного університету. Проаналізувавши рівень підготовленості студентів двох груп (Камерун і Нігерія), ми прийшли до висновку, що студенти з Камеруну швидше й краще засвоїли українську мову. Це було пов'язано з тим, що вони на батьківщині вже закінчили один або два курси університету,

і мали навички мислити логічно, аргументовано, висловлюватися письмово або усно. Наші дослідження підтверджують думку, що мова людини віддзеркалює рівень її культури та освіченості.

Варто зазначити, що у своїй роботі викладач спирається на лінгвістичні та екстралінгвальні знання студентів, отримані раніше, що дає можливість логічно послідовно розташувати навчальний матеріал і багаторазово його повторювати.

Початковий етап у практичному курсі української мови відіграє важливу роль, бо на цьому етапі закладається сприйняття мови як системи, формуються навички говоріння, читання та письма. Також необхідно вивчати, поряд із розмовною лексикою, новий лексичний пласт, що пов'язаний з вивченням наукового стилю (математичної, фізичної, хімічної та іншої наукової лексики).

Лексика будь-якої мови становить систему лексичних одиниць, бо слова пов'язуються між собою різними відношеннями. Тому завдання оволодіння лексикою – це не скільки запам'ятовування великої кількості лексичних одиниць, стільки засвоєння слів у їх системних відношеннях з іншими словами, тобто робота з лексикою супроводжує оволодіння іншими аспектами мови – фонетикою, граматику і передбачає усвідомлення зв'язків між словами – семантичних, граматичних, синтаксичних. Носіям української мови правила поєднуваності слів відомі інтуїтивно, а для іноземців повинні бути сформульовані в ясного вигляді.

На початковому етапі навчання української мови необхідно визначити кількість лексичних одиниць, які повинні засвоїти студенти – їх *активний словниковий запас*. Разом з тим надзвичайно важливо формувати на початковому етапі в іноземних студентів пасивний запас лексики, що входить до потенційного словника. *Потенційний словник* студентів складають слова, про значення яких вони можуть здогадуватися вже по знайомій англійській або французькій мові, бо ми знаємо, що українська мова у своєму словниковому складі містить чимало інтернаціоналізмів.

На початковому етапі варто звернути увагу студентів на те, що в українській мові достатньо інтернаціональних слів або слів з інтернаціональними коренями, які можна зрозуміти без перекладу, наприклад: *автомобіль, банк, атом, електрика, інженер, радіо, телефон, шоколад, спорт, марка, фото, фотоапарат* та ін.

На етапі введення лексики іноземці повинні усвідомити всі основні характеристики нової лексичної одиниці (форму, значення, правила вживання). Усі слова, які студенти вивчають на початковому етапі, повинні бути пояснені, спираючись на вже відомі мови (англійську або французьку), предмети та явища немовної дійсності. При вивченні багатозначних слів пояснювати треба лише те значення, яке вивчається на даному уроці.

Готуючись до уроку, треба ретельно обмірковувати весь лексичний матеріал, який буде запропонований студентам, і найбільш економні, ефективні прийоми його семантизації і закріплення. Важливе значення має відбір слів, їх суворо обмеженість на початковому етапі.

У тексті кількість нових слів не повинна перевищувати 25%. Психологи стверджують, що незалежно від кількості нових слів, студенти здатні засвоїти не більше 40% матеріалу.

У кожному конкретному випадку необхідно проаналізувати порцію лексичного матеріалу і врахувати:

1) яку роль відіграє слово в навчальному процесі (одні слова необхідні для активної роботи, інші – лише для розуміння тексту);

2) слова дуже різноманітні за своїми внутрішніми та зовнішніми властивостями і в різному ступені важкі для студентів (відомі чи невідомі студентам структурні елементи слова, конкретність або абстрактність поняття);

3) швидкість і тривалість засвоєння слова залежить від аудиторії (вікові, кількісні характеристики, до якої мовної групи належить рідна мова студентів, інтернаціональний склад, чи є навички роботи над іноземною мовою).

Для студентів-іноземців на підготовчому факультеті актуальним є мовний матеріал, що забезпечує комунікативні потреби на елементарному рівні комунікативної компетентності в повсякденній і соціально-культурній сферах спілкування.

При вивченні української мови виділяються теми й ситуації мовного спілкування, під час яких комунікативні потреби студентів знайдуть своє вираження у вигляді мовних висловлювань, оформлених строго відібраним лексичним і граматичним матеріалом. Під час спілкування іноземці будуть поставлені в умови вирішення конкретних комунікативних завдань у мові, що пов'язані з комунікативними намірами: а) наміром вступити в комунікацію, познайомитися з ким-небудь, представитися або представляти іншу людину, вітатися, прощатися, звертатися до когось, дякувати, перепрошувати; б) задавати питання або повідомляти про факт або подію; в) описувати обличчя, предмет, факт, здивування, співчуття тощо.

Також необхідно виділити час на те, щоб навчити іноземців складати і користуватися двомовним особистим словником. Усі лексичні одиниці записуються в спеціальний зошит-словник, звертання до якого кілька разів протягом заняття допомагає запам'ятовуванню слів.

При складанні такого словника варто пам'ятати, що записується лише те, що дається на заняттях і систематично контролюється викладачем, тому що неправильне записування слів або словосполучень призводить до помилок мовлення. Необхідно дотримуватися таких принципів ведення словникового зошита:

- обов'язково ставиться наголос;
- записується транскрипція, якщо виникають труднощі у вимові;
- у складних випадках зазначається рід іменників;
- зазначається число, якщо іменник використовується лише в однині (*чай, кава, шоколад, сіль, гречка, молодь*), або множині (*окуляри, ножиці, гроші, канікули, ресурси*);
- прикметники записуються із зазначенням роду та числа;
- можливий запис типових словосполучень (читати текст, писати листа, вивчати українську мову).

Сенс складання зошита-словника полягає в тому, що він містить лише найнеобхіднішу лексику для окремого студента, який вивчає українську мову.

Висновки. Отже, для досягнення кінцевої мети навчання – навчити студента володіти мовою у різних життєвих ситуаціях, зняти психологічний бар'єр спілкування – дуже ефективним є метод умовно-діалогічних ситуацій, а його невід'ємною частиною – діалог. За допомогою діалогічних вправ добре формуються мовні та комунікативні навички. Крім того, цей вид завдань створює ігрову ситуацію на уроці, позитивний емоційний фон, що знімає психологічний бар'єр спілкування, підвищує пізнавальну активність іноземних студентів.

Перспективи подальших розвідок. У Криворізькому технічному університеті всі студенти-іноземці навчаються лише державною мовою, тому викладачі кафедри працюють над проблемою розроблення методичних основ викладання української мови на підготовчому етапі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будагов Р.А. Что такое общественная природа языка / Р.А. Будагов // Вопросы языкознания. – 1975. – № 3. – С. 15–21.
2. Леонтьев А.А. Что такое язык? / Алексей Алексеевич Леонтьев. – М.: Педагогика, 1976. – 96 с.

УДК 159.946.3:81'23(48)

ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ “ЛИЧНОСТЬ” В ИНОЯЗЫЧНЫХ ТЕКСТАХ

Юлия Крылова-Грек
(Киев, Украина)

У статті розкриваються основні закономірності розвитку поняття “особистість” в європейських мовах у співвіднесенні з соціально-психологічними чинниками, а також їх впливи на формування та становлення поняття “особистість” в психології.

Ключові слова: особистість, особа, поняття, концепт, психологія особистості, філософія, людина, семантичне поле.

В статье раскрываются основные закономерности развития понятия “личность” в европейских языках в соотнесенности с социально-психологическими факторами, и их влияния на формирование, и становление понятия “личность” в психологии.

Ключевые слова: личность, лицо, понятие, концепт, психология личности, философия, человек, семантическое поле.

This article covers the main regularities of the evolution of the concept “person” in European languages and the impact of economic and social-psychological factors on it.

Key words: person, personality, notion, concept, philosophy, human, psychology of personality, semantic field.

Постановка проблеми и актуальность. Теоретические знания любой науки фиксируются с помощью языковых понятийно-терминологических средств.

Семантические поля значения понятий неоднородны, в зависимости от области их использования. Наблюдение за теми изменениями, которые претерпевало научное понятие в ходе общественно-исторического развития в разных языках, употребление одного и того же понятия различными научными направлениями, представляет интерес для глубокого научного рассмотрения.